

**ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЗАСОБАМИ
АНГЛОМОВНИХ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ**

Визначені дидактичні передумови формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів у навчанні читання автентичних англомовних публіцистичних текстів (газетно-журнальних статей).

У процесі навчання іноземної мови (ІМ) як феномену культури в умовах відсутності іншомовного та іншопольованого середовища зростає роль рецептивних видів мовленнєвої діяльності, зокрема читання автентичних іншомовних текстів [1]. Дане твердження дає нам підставу розглядати читання автентичних іншомовних матеріалів, а саме англомовних публіцистичних текстів (газетно-журнальних статей) як вид мовленнєвої діяльності оптимальний для формування соціокультурної компетенції (СКК). Під СКК ми розуміємо здатність студентів усвідомлювати, адекватно розуміти та інтерпретувати соціокультурну інформацію, виражену експліцитно та імпліцитно на різних смислових рівнях автентичного іншомовного публіцистичного тексту (газетно-журнальної статті), в умовах опосередкованої масової міжкультурної комунікації на основі сформованої у студентів системи відповідних знань, навичок та вмінь. Наше дослідження здійснюється в рамках проекту Програми з англійської мови для I-V курсів університетів / інститутів (2001), в якій визначаються вимоги щодо формування СКК у процесі навчання читання автентичних публіцистичних текстів [2:86]. Мета даної статті – розкрити дидактичні передумови формування СКК майбутніх учителів у навчанні читання англомовних публіцистичних текстів, які, на нашу думку, знаходять своє відображення у певній сукупності взаємопов'язаних дидактичних принципів.

Проблемі реалізації загальнодидактичних принципів у процесі навчання ІМ приділяється значна увага вітчизняних та зарубіжних методистів (Леонтьєв О.О., Ляховицький М.В., Рогова Г.В., Сафонова В.В., Шатілов С.В., Щукін А.М., Brown H.D., Larsen-Freeman D., Spolsky B. та інші), але певні аспекти цієї проблеми потребують спеціального дослідження. Як зазначає В.В. Сафонова, недостатньо висвітлена проблема діапазону функціонування дидактичних принципів у рамках вибраних підходів навчання [3:122], зокрема соціокультурного підходу. Більшість методистів, що займаються проблемами навчання іншомовних видів мовленнєвої діяльності в контексті діалогу культур, визначають суть загальнодидактичних принципів, виходячи з цілей своїх досліджень. Так, О.О. Коломінова, Л.Г. Перехрест, В.І. Шаховський, С. Campbell та Н. Kryszevska висвітлюють можливі напрямки гуманізації процесу навчання ІМ на сучасному етапі. Є.І. Вишневський, Г.В. Ейгер та І.А. Рапопорт, І.І. Меркулова, В.В. Сафонова розкривають своє бачення принципу проблемності у процесі навчання іншомовної мовленнєвої діяльності. Загальну характеристику традиційних дидактичних принципів в рамках соціокультурного навчання ІМ, виділяючи їх у групи соціально-педагогічних та дидактико-методичних принципів, дає у своїй монографії В.В. Сафонова [3]. Як показує аналіз даних досліджень, вони не висчерпують усіх аспектів проблеми методичної конкретизації загальнодидактичних принципів при формуванні СКК, зокрема у навчанні читання автентичних іншомовних текстів. Ми вважаємо доцільним розглянути цей аспект формування СКК, оскільки врахування дидактичних принципів сприяє оптимізації змістового та операційно-діяльнісного компонентів навчального процесу.

Під дидактичними принципами ми розуміємо вихідні положення, що визначають стратегію та тактику навчального процесу, оскільки вони пов'язані з цілями, змістом, методами, прийомами, організацією навчання та проявляються у взаємозв'язку та взаємозалежності [4:40]. Виходячи з проблеми нашого дослідження, ми виділяємо в системі загальноприйнятих дидактичних принципів [5:48] наступні принципи, які відображають специфіку процесу формування СКК у навчанні читання автентичних англомовних газетно-журнальних статей: 1) принцип гуманістичного розвитку особистості засобами ІМ і в контексті діалогу культур [3]; 2) принцип активності [3, 4, 5, 6]; 3) принцип проблемності [3, 6]. Вибір цих дидактичних принципів як провідних в рамках нашого дослідження обумовлений такими чинниками: 1) цілями навчання, що визначаються потребами суспільного розвитку; 2) об'єктивними закономірностями навчання як взаємопов'язаної діяльності викладання та учіння; 3) шляхами врахування цих об'єктивних закономірностей для реалізації цілей навчання; 4) конкретними умовами, в яких здійснюється навчання. Розкриємо наше бачення цих чинників, виходячи з проблеми нашого дослідження. Так, при формуванні СКК майбутніх учителів у навчанні читання ми реалізуємо цілі навчання ІМ у мовному вузі, визначені у проекті Програми з англійської мови для університетів / інститутів (2001), а саме: практичну з акцентом на соціокультурному компоненті, когнітивну, емоційно-розвиваючу, освітню, професійну та виховну [2:3]. Під об'єктивними закономірностями навчального процесу ми розглядаємо закономірності, властиві комунікативно-діяльнісному, соціокультурному та проблемному підходам до навчання ІМ, інтеграція яких визначається В.В. Сафоновою як оптимальна при розвитку комунікативної культури та соціокультурної освіченості студентів в умовах іншомовного навчання спілкування. Поєднання цих підходів у нашому дослідженні реалізується у рамках комунікативно-орієнтованого методу навчання ІМ. Комунікативно-орієнтоване навчання ІМ здійснюється в певних організаційно-методичних умовах, які визначають специфіку формування СКК майбутніх учителів у навчанні читання автентичних англомовних публіцистичних текстів у вищому навчальному закладі. Розглянемо, як кожний з визначених нами принципів реалізується при формуванні СКК у навчанні читання іншомовних публіцистичних текстів.

Поява дидактичного *принципу гуманістичного розвитку особистості засобами ІМ і в контексті культур* зумовлена визнанням гуманізації та гуманітаризації мовної освіти серед пріоритетних напрямків її розвитку у Національній доктрині розвитку освіти. Суть даного принципу, як визначає В.В. Сафонова, полягає у позитивній комунікативній соціалізації студентів засобами ІМ, які сприяють формуванню у них системи цінностей гуманістично мислячої особистості та системи соціальних та професійних ідеалів міжнародно-орієнтованої особистості, що впливають на ступінь її готовності до творчої діяльності в суспільстві [3:125]. Гуманітаризація освіти визначається як складова загального процесу гуманізації системи освіти, яка пов'язана з надбанням мінімуму знань з історії розвитку людського суспільства та власного народу, національної та світової літератури, мистецтва, релігії, тобто покликана формувати цілісну концептуальну картину світу та загальну культуру особистості. Саме такого розуміння термінів "гуманізація" та "гуманітаризація" ми й будемо дотримуватися у даній статті. Спираючись на дослідження методистів [3], визначимо загальні положення гуманізації та гуманітаризації навчального процесу при формуванні СКК у процесі читання газетно-журнальних статей: 1) навчальний процес має сприяти формуванню у студентів цілісної концептуальної картини світу; 2) навчання ІМ має носити особистісно-орієнтований характер; 3) діяльність вчителя має розвиватися у напрямку більш повного розкриття потенціалу кожного студента; 4) культурознавча спрямованість навчального процесу в контексті діалогу культур, тобто формування у студентів вторинної культурної та мовної картин світу, краще усвідомлення ними власної культури; 5) використання групових форм роботи з текстами, що надає навчальному процесу реальної практичної спрямованості. Ці теоретичні положення принципу гуманістичного розвитку особистості засобами ІМ і в контексті культур реалізуються через навчальний матеріал, способи роботи з ним та здійснення міжпредметних зв'язків [3:129]. Розглянемо ці напрямки реалізації даного дидактичного принципу в аспекті проблеми, що досліджується. Так, навчальний матеріал при формуванні СКК майбутніх учителів у навчанні читання представлений англомовними публіцистичними текстами (газетно-журнальними статтями), які характеризуються наступними ознаками: автентичність, наповненість лексику з соціокультурним компонентом, наявність особистісно-значущої та цінної у пізнавальному аспекті інформації. При формуванні СКК у навчанні читання іншомовних текстів реалізуються наступні способи роботи з цим навчальним матеріалом: 1) тематичний; 2) філологічний (З.Н. Никитенко, О.М. Осіянова; А.Д. Райхштейн; Г.Д. Томахін); 3) пізнавально-країнознавчий (М.А. Арія); 4) інтегративний, спрямований на сполучення окремих елементів з вищезазначених способів (О.О. Коломінова), який ми вважаємо оптимальним у процесі формування СКК при навчанні читання англомовних газетно-журнальних статей. З метою досягнення цілей соціокультурної освіти та підвищення освітньо-виховного потенціалу навчального процесу засобами ІМ в умовах мовного вузу необхідна міждисциплінарна інтеграція навчально-комунікативної діяльності з мистецтвознавчою, літературознавчою, суспільствознавчою та культурознавчою діяльностями [3:129]. Отже, нами визначені основні теоретичні положення дидактичного принципу гуманістичного розвитку особистості засобами ІМ і в контексті культур та напрямки їх реалізації при формуванні СКК у навчанні читання англомовних газетно-журнальних статей.

Наступний дидактичний принцип – *принцип активності* - передбачає активне засвоєння знань, формування мовленнєвих навичок та вмінь, а також активну участь студентів у заняттях. А.О. Вербицький розглядає активність особистості у навчальному процесі як одну з передумов досягнення цілей навчання та виховання, загального та професійного розвитку особистості майбутнього спеціаліста. У рамках нашого дослідження принцип активності передбачає цілеспрямоване, осмислене, вмотивоване засвоєння студентами знань, оволодіння навичками та вміннями, які складають зміст СКК, у процесі навчання читання іншомовних публіцистичних текстів за умови активної участі кожного студента у навчальному процесі. У методиці викладання ІМ розрізняють такі три види активності, як: інтелектуальну (внутрішню), емоційну та мовленнєву (зовнішню) [4:49;5:50], які у сукупності забезпечують сприятливі умови для оволодіння ІМ. Визначимо, розвиток якого виду активності є пріоритетним при формуванні СКК у навчанні читання англомовних газетно-журнальних статей. Читання як мовленнєво-розумова діяльність передбачає постійну активність читача на всіх рівнях сприймання і переробки мовної та екстралінгвістичної інформації тексту, яка не має будь-якого зовнішнього мовленнєвого прояву. Саме тому навчання читання має на меті розвиток специфічної активності, що пов'язана з формуванням пізнавальних потреб і мотивів, тобто розвиток внутрішньої чи пізнавальної активності.

Внутрішня активність студентів при навчанні читання іншомовних текстів забезпечується шляхом розв'язання ними ряду проблемних задач, пов'язаних з пошуком та переробкою інформації тексту на різних рівнях, а також з формуванням певного умовиводу. Саме у проблемних задачах реалізується *принцип проблемності*, який визначає характер діяльності як викладача, так і студента – суб'єктів навчального процесу. Розглядаючи поняття „проблемне викладання ІМ” та „проблемне учіння ІМ”, ми дотримуємося визначень, даних В.В. Сафонову. Так, проблемне викладання ІМ визначається як діяльність викладача з метою створення та використання на різних стадіях навчання іншомовних завдань, спрямованих на активізацію розумової та мовленнєво-розумової діяльності студентів у процесі оволодіння соціокультурними знаннями, навичками та вміннями; проблемне учіння щодо ІМ розглядається як іншомовна діяльність студентів з метою оволодіння соціокультурними знаннями, навичками та вміннями в комплексі з навичками та вміннями творчої індивідуальної та колективної діяльності шляхом систематичного вирішення проблемних задач.

Отже, принцип проблемності при формуванні СКК у процесі навчання читання іншомовних публіцистичних текстів реалізується у системі проблемних культурознавчих та тематично взаємопов'язаних комунікативно-пізнавальних задач, що пред'являються студентам у пізнавально-загострених ситуаціях у формі певних навчальних комунікативних завдань до текстів.

Таким чином, дидактичними передумовами при формуванні СКК у процесі навчання читання виступає урахування таких дидактичних принципів, як принципу гуманістичного розвитку особистості засобами ІМ і в контексті культур, принципу активності та принципу проблемності. Дані принципи в рамках нашого дослідження обумовлюють змістовий та операційно-діяльнісний компоненти навчального процесу.

Завданням подальшого дослідження в рамках розглянутої нами проблеми формування СКК має стати, на нашу думку, конкретизація шляхів реалізації міжпредметних зв'язків та забезпечення пізнавальної активності студентів при вирішенні проблемних культурознавчих задач у процесі навчання читання англомовних публіцистичних текстів.

1. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам: Пособие для учителя. – М.: АРТИ-ГЛОССА, 2000. – 165 с.
2. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект / Кол. авторів: С.Ю. Ніколаєва, М.І. Соловей (керівники), Ю.В. Головач та ін.; Київ. держ. лінгв. ун-т. – К.: The British Council, 2001. – 247 с.
3. Сафонова В.В. Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизаций. – Воронеж: Истоки, 1996. – 237 с.
4. Рогова Г.В. и др. Методика обучения иностранным языкам в средней школе / Рогова Г.В., Рабинович Ф.М., Сахарова Т.Е. – М.: Просвещение, 1991. – 287 с.
5. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник / Кол. авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. – вид. 2-е, випр. і перероб. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
6. Леонтьев А.А. Предмет методики. Методика и ее базисные науки. Психологические основы обучения русскому языку как иностранному // Методика / Под ред. А.А. Леонтьева. – М.: Рус. язык, 1988. – С. 5 – 17.

Матеріал надійшов до редакції 24.09.03 р.

Бирюк О. В. Формирование социокультурной компетентности будущих учителей средствами англоязычных публицистических текстов.

Определены дидактические предпосылки формирования социокультурной компетенции будущих учителей при обучении чтению аутентичных англоязычных публицистических текстов (газетно-журнальных статей).

Byryuk O. V. The formation of sociocultural competence of future teachers by means of authentic English journalistic texts.

The didactic preconditions of forming future teachers' sociocultural competence in the process of reading authentic English journalistic texts (newspaper and magazine articles) are determined.